

KAKTUSI IN DRUGE SOČNICE

KAKTUSI IN DRUGE SOČNICE

(Published by Cactus - friends Society of Slovenia)

SEPTEMBER-OKTOBER-NOVEMBER 1989

VSEBINA (CONTENTS):

1. Obvestila društva	1
2. Bili smo na Dobratschu - J. Pogačnik	2
3. Kaj bomo delali v septembru-oktobru-novembru	3
4. Rod Astrophytum lem. - J. Slatner	4
5. Utrinki iz zgodovine odkrivanja in vzgoje kaknej (nadalj.)	7
6. Mammillaria compressa dc. - N. Štrk	8
7. Acanthocalycium violaceum (Werd.) Backbg. D.Greguričevič .	9
8. Mammillaria Herrerae - J. Kunej	10
9. Echinocereus pentalophus var. Procumbens (Engelmann) Krainz	11
10. ALPSKI KOTIČEK - Netreski na naših tleh - M. Prelec	12
11. - Pohajkovanje na Vipavskem - M. Prelec....	15

O B V E S T I L A   D R U Š T V A

Sestanki društva bodo

8. SEPTEMBER 1988 OB 17. URI

1. Aktualne zadeve
2. Predavanje in diapositivi - Rod astrophytum: Jure Slatner
3. Razno (kaktusi, zemlja)

13. OKTOBER 1989 OB 17. URI

1. Aktualne zadeve (razstava Narava-zdravje na Gospodar.razstav.)
2. Predavanje in diapositivi - Cepljenje kaktusov - F. Pretnar
3. Razno (kaktusi)

10. NOVEMBER 1989 OB 17. URI

1. Aktualne zadeve
  2. Predavanje: Vpliv zunanjih pogojev na rast kaktusov
  3. Diapositivi: tov. Jerin
-

Naslovna stran - cover picture

Foto: Peter Jerin

Risbe: Marija Prelec - drawer

Dopise pošljite na naslov, ki je na ovitku biltena!

VAŽNO OBVESTILO!

Tistim članom, ki se udeležujejo sestankov, pa tega še ne vedo, sporočamo, da imamo že od meseca aprila dalje vse sestanke društva v pritličnih prostorih desno (v čitalnici oziroma klubskih prostorih), kjer imamo celo večje udobje. Vse kaže, da nam bo vodstvo šole to omogočalo tudi v naslednjih letih.

DPKS

NEPORAVNANA ČLANARINA!

Prav neverjetno je, da imajo nekateri člani, ki redno dobivajo nač biltén, res malo čuden odnos do svojega društva. V najhujših časih, ki pestijo naše društvo velike finančne težave, ne poravnavaajo svojih obveznosti. S članarino pokrivamo samo še eno tretjino finančnih izdatkov. Vse to se nanaša le na tiste, ki so že dolgo let naši zvesti člani; vsem ostalim smo že ustavili dostavo bilténa. Ponovno prosimo vse te člane, ki še niso poravnali obveznosti, da to store čimprej. Po splošni položnici naj nakažejo članarino za leto 1989: 60.000 dinarjev na račun, ki je na ovitku bilténa. Hvala za razumevanje.

DPKS

BILI SMO NA DOBRAČU

Za praznik 4. JULIJ se je kar precej naših članov odločilo za izlet v Avstrijo. Ogledali smo si enega najlepših alpinetumov na Dobratschu, kjer imajo okoli 1000 vrst rastlin iz alpskega sveta. Alpinetum je precej visoko na prelepi alpski cesti, ki vodi proti vrhu. Vzdušje izletnikov je bilo čudovito, čeprav nas je dež malce motil ter smo zato bili ob prelep razgled na naše Alpe. Moga je namreč prekrivala najlepše slovenske vrhove.

Bili smo soglasnega mnenja, da bomo izlet ponovili in spet obiskali ta lepi kraj - ob lepšem vremenu.

Janez Pogačnik

KAJ BOMO DELALI?

▼ septembru:

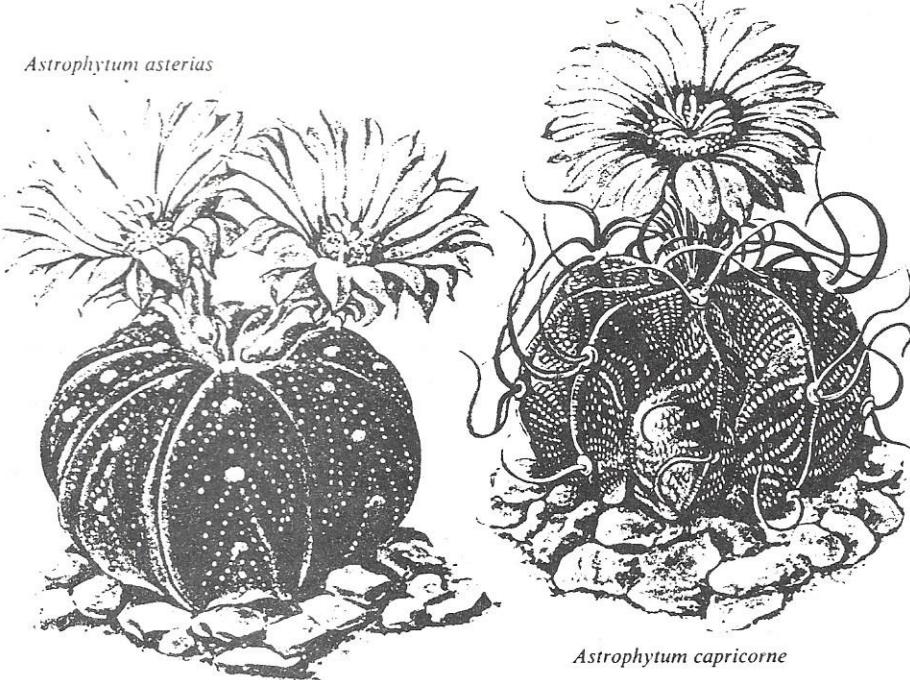
- V prvi polovici meseca še obilno zalivamo, posebno, če je vreme še toplo in sončno.
- Presajamo in pikiramo velike in majhne kaktuse v svežo zemljo.
- Večkrat škropimo proti škodljivcem.

▼ oktobru:

- Z zalivanjem praktično prenehamo.
- Zberemo pobrano seme, ga zatalimo v plastiko in shranimo v hladilniku.
- Konec meseca prenesemo kaktuse v prezimovališče.

▼ novembru:

- Prostor za prezimitev kaktusov večkrat zračimo.
- V temnem prostoru namestimo umetno osvetlitev.
- Pršimo proti škodljivcem.

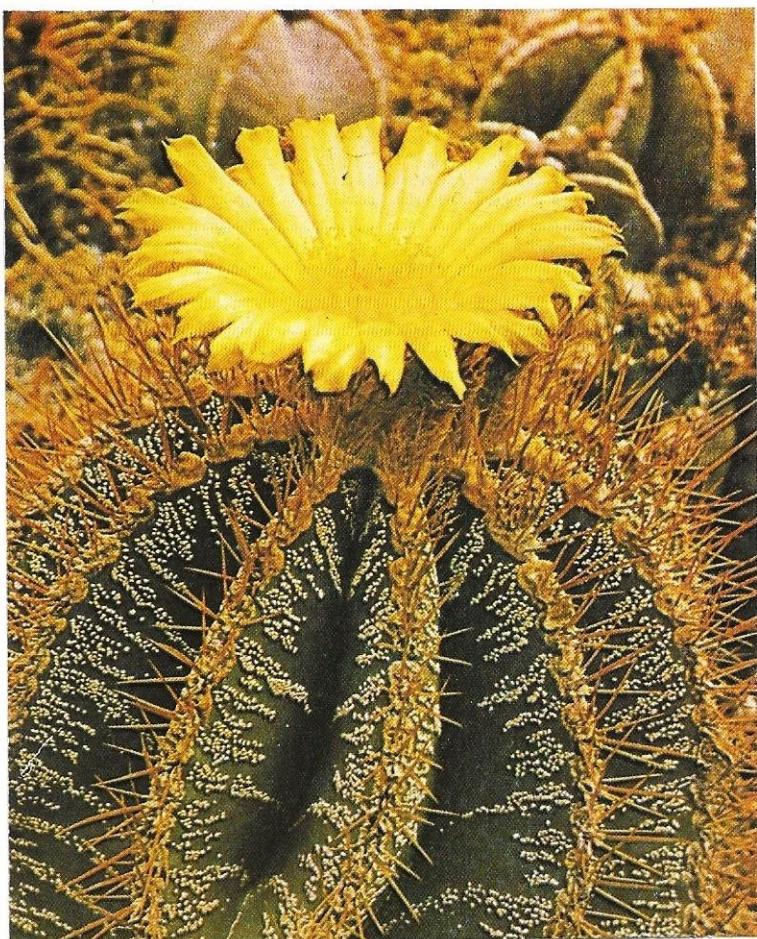

Astrophytum

ROD ASTROPHYTUM LEM.

Ob prebiranju prve in do sedaj edine slovenske knjige o kaktejah Franceta Vardjana sem našel astrofite razvrščene med redke oziora posebno oblikovane kakteje. Takšne razvrstitev si danes vsekakor ne zaslužijo več, postali so namreč sestavni del skoraj vsake zbirke. Vrstni veliko, poznajo jih že zelo dolgo in njihova imena se niso spremenila povčini od sredine prejšnjega stoletja. Vse to kaže na njihovo relativno dobro poznavanje.

Ko sem razmišljal, kaj napisati o teh kaktejah, česar do sedaj v našem glasilu še ni bilo objavljeno, sem se odločil za novost: spoznavanje kaktej s pomočjo ključa. Nekaj kratkih pojasnil:

Astrophytum ornatum

- Ključ je izdelan dihotomno, vedno se odločite za eno izmed dveh možnosti (tretje možnosti ni ali pa imate pred seboj hibrid).
- Potrebni so odrasli primerki cvetne velikosti, bolje več vrst zaradi samostojne primerjave.

KLJUČ ZA DOLOČEVANJE VRST IN PODVRST IZ RODU ASTROPHYTUM

1. Plodovi se zgoraj zvezdasto odpirajo, stena plodu je čvrsta, sejanci so rdečerjavi	2
1b. Plodovi se ne odprejo zgoraj, stena je tanka in suha, sejanci so svetlozeleni	12
2. Rastline brez bodic	3
2b. Rastline z bodicami	10

3. Rastline v mladosti kroglaste	4
3b. Rastline že v mladosti stebričaste	A.myriostygma columnare (K.Sch) Tsuda
4. Reber 5 ali več	5
4b. Reber 4 ali manj	A.m.quadricostatum (Moell) Baum
5. Robovi reber ostri, često previhani kot opasti	6
5b. Robovi reber zaobljeni	9
6. Cvetovi okoli 6 cm Ø rumeni	7
6b. Cvetovi okoli 3 cm Ø bledorumeni	8
7. Po telesu kosmiči	A. myriostygma Lem
7b. Po telesu brez kosmičev	A.m. glabrum Backbg
8. Telo redko posuto s kosmiči, rebra ravna	A.m.potosinum (Moell) Krzgr
8b. Telo gosto posuto s kosmiči, rebra vsaj zgoraj zavita	A.m.tulense Kays & Backbg
9. Telo posuto s kosmiči	A.m.strongylogonum Backbg
9b. Telo brez kosmičev	A.m.s.nudum (R.Mey)Backbg
10. Bodice rjavkaste do rjave	11
10b. Bodice rumene	A.ornatum mirbellii (Lem) OK
11. Telo posuto s kosmiči, pogosto s pošeavnimi vzorci	A.ornatum (DC) Web
11b. Telo brez ali z redkimi kosmiči	A.o.glabrescens (Web) Backbg
12. Rastline posute s kosmiči	13
12b. Rastline le z redkimi kosmiči ali brez	17
13. Bodice manjkajo	14
13b. Bodice dolge	15
14. Rastline ploščate do nizko kroglaste, cvetovi bledo rumeni	A.asterias (Zucc) Lem
14b. Rastline kroglaste do cilindrične, cvetovi žveplenorumeni	A.coahuilense (Moell)Kays
15. Bodice sploščene, prepletajoče	A.capricorne (Dietr) Br&R
15b. Bodice imajo okrogel presek	16
16. Telo močno posuto s kosmiči	A.c.niveum (Kays) OK
16b. Telo rahlo posuto s kosmiči	A.c. minus (Rge & Quehl) OK
17. Cvetovi brez rdečega grla	A.c.crassispinum (Moell) OK
17b. Cvetovi z rdečim grlom	18
18. Bodice medlorumene do rjavorumene, kosmiči redki	A.senile Frič
18b. Bodice zlatorumene, kosmiči manjkajo	A.aureum (Moell) Backbg

Upam, da je postopek dovolj enostaven in ga bo lahko vsakdo uporabil. Sicer pa prinesite astrofite s seboj na sestanek. S skupnimi močmi bomo lažje določili njihova imena.

Za dodatek še nekaj posebnosti rastlin iz tega rodu:

-Sejanci so med najhitrejšimi, kalijo v 1-7 dneh, kaljivost je zelo dobra v vseh kolikor toliko znosnih razmerah. Zelo pogosto pa vsebujejo glivico Fusarium, ki se pokaže kot rdeč madež na delu med kličnima listoma in koreničico ali pa kot čepica na zasnovi korenine. Glivica povzroči slejkoprej propad sejanca in učinkovite pomoči ni. Da se izognemo napadu pajčevinaste plesni fitoftore, jih sejem šele od maja do avgusta.
Sorodstvene vezi so vedno na meji špekulacije. Vsi poznamo začetne zablode ob odkritju Uebelmannia pectinifera, ki so jo hoteli uvrstiti med astrofite. Kot edini protiargument so navedli

veliko oddaljenost med rastišči ob teh rodov. Pa vendar take migracije preko 1000 km niso nemogoče in jih poznamo kar precej v rastlinskem svetu. Morda še večjo podobnost z astrofiti kažejo rastline iz rodu *Frailea*. Vsaj plod, seme, začetne faze rasti govorijo temu v prid.

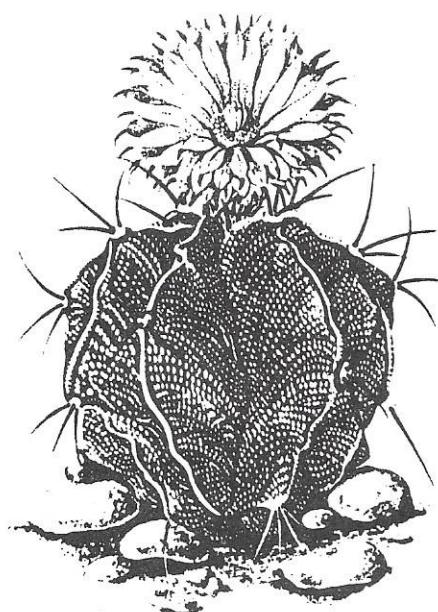
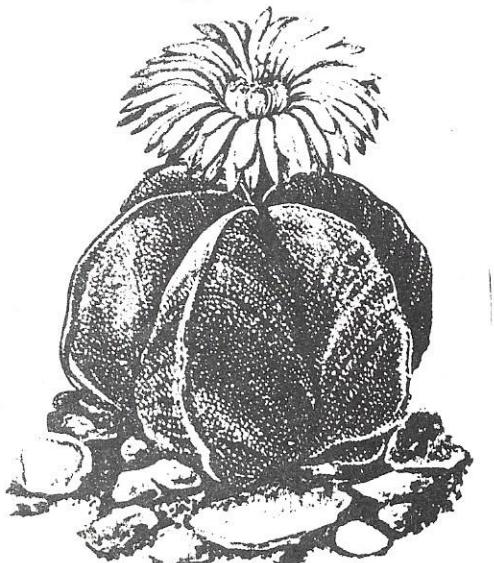
-Dve vrsti astrofitov ocenjujemo kot naravni hibrid. *A. ornatum* naj bi nastal kot križanec med *A. myriostigma* in *Echinocactus glaucescens*, od katerega naj bi podedoval bodice in višjo rast, vse druge lastnosti pa so podobne *A. myriostigma*. Drug križanec naj bi bil *A. capricorne*. Mati: *A. myriostigma*, oče: *Echinofossulocactus coptonogonus*.

-Umetni hibridi so dokaj pogosti in estetsko privlačni, že ob prelomu tega stoletja je Schelle prodajal 59 različnih hibridov.

-Astrofiti rastejo prvo leto zelo hitro, nato pa se njihova rast počasi ustavlja. Cepljenje je priporočljivo zlasti na *Echinopsis (tubiflora)*.

-Astrofiti normalno ne brstijo. Če jih odrežemo, požene spodnji del 1-2 brsta iz strani, bodisi iz žilnega obroča. Kot zanimivost naj navedem, da isti pojav srečamo tudi pri kaktejah iz rodu *Echinofossulocactus*.

Astrophytum myriostigma

Astrophytum ornatum hybrid

-Z leti postajajo rastline spodaj oplutenele in črne. Verjetno vsebujejo določen virus, ki pa ne povzroča propada rastline.

-Ena od metod uspešne vzgoje priporoča, da rastline jeseni vzamemo iz substrata in jim pristrižemo korenine. Izven prsti jih prezimimo in šele v aprilu jih znova vsadimo.

-Vsaj eno prednost imajo astrofiti brez bodic - nanje ne more nihče prilepiti suhih cvetov.

Jure Slatner

UTRINKI IZ ZGODOVINE ODKRIVANJA IN VZGOJE KAKTEJ

(nadaljevanje)

XIX. stoletje

Tik pred začetkom stoletja (1799) se je porajalo pomembno strokovno delo komaj 21-letnega Augustina Pyramus de Candolleja z naslovom "Plantarum Historia Succulentarum". Do svoje smrti je objavil 7 delov, njegov sin pa še 17. Močno je pripomogel k ustanju klasifikacije, ki jo uporabljam še danes.

Le nekaj let po prvih izdajah je povzročil nove revolucije Adrian H. Haworth, ki je močno spremenil rodove v družini kaktej. Naziv "KAKTUS" je od edaj postal ime za vse člane družine. Poimenoval je nekaj novih rodov, med katerimi je vsekakor najpomembnejši Mammillaria. (7)

Zrasle so prve zasebne prodajne firme, zlasti v Franciji (Odier, Monvill, Schlumberger, Labouret, Weber). Začele so se romantične ekspedicije (Humgoldt, Salm-Dyck, Link, Otto, Martius, Lemaire, Riccobono, Engelmann, Cela, Rebut, Coville, de Laet, Blanc, Hildmann, Schummann in drugi). Mnogi so se resno lotili študija po zbirkah in herbarijih, večina brez botanične izobrazbe. Odkrivali so nove in nove vrste. Ker so le malo vedeli o odkritjih drugih "lovcev", so postavljal vsak svoja imena za rodove in vrste. Glavni efekt je bila velika zmeda v poimenovanju, nastanek številnih sinonimov in pa seveda zagotovljena prodaja. Zavestno so se trudili, da so poimenovali kakteje po slavnih ljudeh (kar je v navadi še danes), da bi bila prodaja čim boljša.

XX. stoletje

Z namenom, da bi napravili dokončen red na področju poimenovanja sta dva ameriška raziskovalca Nathaniel Lord Britton in Joseph Nelson Rose opravila zares izjemno delo. Podprtta z denarjem znamenitega Carnegie inštituta (8) sta zapustila dobro plačano službo (9) in se odpravila po svetu. Od leta 1904 pa do leta 1920 sta preiskala znana rastišča v Severni in Južni Ameriki, obiskala vse pomembnejše ustanove in zasebne zbirke v Evropi. Svojo turnejo sta končala v Mehiki. Ob pomoči številnih sodelavcev (Hanbury, Quehl, Sohrens, Zehntner, Spegazzini, Wilcox, Lloyd, Harris, če naštejem le tista imena, ki so nam najbolj v ušesih) sta sestavila "dokončen" popis z vsemi podrobnostmi o 1235 vrstah kaktej, ki sta jih razvrstila v 124 rodov. Njuna sistematika se je ohranila do danes, seveda s popravki, ki jih prinesejo nova odkritja. V obdobju pred I.svetovno vojno so bili plodni še drugi raziskovalci, zlasti nemškega rodu (Backeberg, Ritter, Frič, Haage, Hoffman, Cullmann itd.), ki jih poznamo tudi po izdajateljski dejavnosti, saj so njihove knjige še povsem uporabne. Mnogi med

njimi so nadaljevali svoja raziskovanja tudi po II.svetovni vojni.

OPOMBE:

- (7) Synopsis Plantarum Succulentarum 1812.
- (8) 25000 \$. Ali uganete, po kom se imenuje največji kaktus na svetu?
- (9) Dr. Rose-kustos v narodnem muzeju ZDA.
Dr. Britton - direktor botaničnega vrta v New Yorku.

Jure Slatner

MAMMILLARIA COMPRESSA DC.

Gotovo je, da so mamilarije poleg opuncij najstevilnejši rod v družini kaktusov. Spoznamo jih že na prvi pogled, ker so edinole njihova telesa popolnoma obdana z bradavicami tako, da niso pretočena v rebra, kot je to primer pri večini ostalih rodov. Znotraj tega rodu opažamo neverjetno veliko oblikovnih razlik, prav tako pa so znatne razlike med bodicami kakor tudi med cvetovi. Velja pa pravilo, da se cvetovi vedno pojavljajo v gostejših in redkejših vencih okoli temena. Oblika rasti telesa je lahko popolnoma okrogle, sploščeno okrogle ali pa tudi stopičasta. Rastejo posamično ali se pa razščajo v obliki blazinic, včasih pa tudi večjih skupin. Glavno področje rasti tega rodu se razteza od južnih predelov ZDA, čez Mehiko, tja do Kolumbije v Južni Ameriki.

Mammillaria compressa ima v mladostni fazi razvoja okroglo obliko telesa, pozneje se nekoliko pretegne in zraste tudi do 20 cm v višino pri 5 - 8 cm preme-

ra, ima svetlomodro do zelenosivo epidermo in se precej razrašča. Njene bradavice so velike, z neizrazito topimi robovi, areole so poraščene z belo volno, iz katerih izrašča 4 - 6 robnih bodic, dolgih 2 - 7 cm, ki barvno zelo varirajo od bele do rdečkaste. Pozneje postanejo sive z rjavimi ostmi, srednja bodica manjka. Cvetovi so purpurni s svetlejšim robom, dolgi 1,5 cm. Plod je svetlordeče barve, velik do 2 cm, semena pa svetlo rjava.

To je zelo variabilna vrsta, h kateri prištevajo var. *brevispina*, *fulvispina*, *longiseta*, *rubrispina*, *triacantha* in še nekatere prehodne forme.

Na naši barvni fotografiji je predstavljena *M. compressa forma aurea* iz zbirke tov. Jureta Slatnerja, ki predstavlja pravo redkost v ostalih zbirkah. Kakor vse brezklorofilne oblike jo lahko obdržimo edinole v cepljenem stanju, in sicer z nekaj več truda kakor navadne vrste.

Nikola Štrk

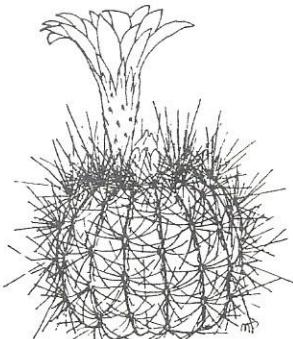
LITERATURA:

- 1.- W. Haage: *Kakteen von A bis Z*
- 2.- Haude: *Erfolg mit Kakteen*

ACANTHOCALYCUM VIOLACEUM (WERD.) BACKBG.

To je najbolj znana vrsta svojega rodu, saj jo najdemo v večini zbirk ljubiteljev. Je skoraj okrogla oblike s premerom cca 15 cm, v starosti pa se pretegne v višino. Telo je razdeljeno na 15 reber, epiderma zamolknje zelene barve, iz areol pa izraščajo svetlorumenerjave bodice. Cvetovi so bledo vijoličaste barve kot pri španskem bezgu. Zelo rad cvete, saj s pravilnim gojenjem lahko dosežemo, da se cvetovi ponovijo tudi do trikrat v enem letu, kar je resničen rekord med kaktusi, saj odrasle rastline poženejo cvet praktično pravzaprav iz vsake areole.

Njegova domovina je visoka ravan argentinske province Cordoba, kjer raste na višini 1000 m, zato mu moramo čez poletje nuditi zračno in sončno lego ob zmernem vlaženju peščenoglinaste prsti, prezimimo pa ga v hladnem prostoru.

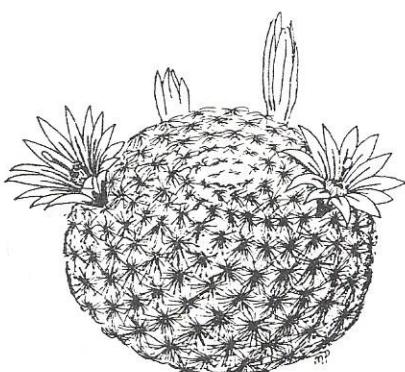

Acanthocalycium violaceum

Drago Greguričević

MAMMILLARIA HERRERAE WERDERMANN

Njen prvi opis je objavil prof. dr. Erich Werdermann (1892-1959) leta 1931. v "Notizbl. Bot. Garten und Museum, Berlin-Dahlem" in jo predstavil takole: Telo je posamično, okroglo ali kratko valjasto, nato pa se iz baze razrašča v večgimeo skupino, teme ima zelo pogreznjeno, spodnji del je v večini brez bodic in plutast. Bradavice so tesno druga ob drugi, dolge 5-6 mm, areole okrogle v mladosti poraščene s filcem, ki pozneje odpade, ima po 100 in več stranskih bradavic, enakomerno razporejenih v krog, obrnjenih proti telesu tako, da telo rastline popolnoma prekrivajo. Bodice so bele barve, ob vznožju pa rumenkaste. Aksile niso poraščene.

Mammillaria herrerae

Cvetovi so posamični, lijakaste oblike, 2 - 2,5 cm dolgi, s premerom do 3 cm, rdečkasto vijoličasti, prašniki številni in obrnjeni navznotraj, pestič se dviga nad prašniki, ima 6 zelenkastih brazd. Plod ima obliko jagode, je mesnat in skoraj bele barve, meri cca 6 mm v premeru, semena pa so drobna, hruškaste oblike in črne barve.

Njena domovina je Queretaro pri Cadereyta v Mehiki. Reppenhagen jo je pozneje našel v skalnatem gorovju nad mestom Villa Hermosa pri Cadereyti.

Za gojenje je kot vse belo bodičaste mamilarije bolj občutljiva, zahteva polno sonce in bolj poredko zalivanje, kakor tudi čuvanje od prahu. Gojitev iz semena je precej težavna, ker sejanči radi gniyejo.

Poleg opisane vrste je znana še variacija albiflora, ki se pa v precejšnji meri razlikuje od opisanega tipa. Imenovana je v počastitev prof. Hans-a Herre-a (1895 - 1979) vrtnarskega inšpektorja Botaničnega vrta v Stellebosch-u v Južnoafriški republiki.

Josip Kunej

ECHINOCEREUS PENTALOPHUS V. PROCUMBES (ENGELMANN) KRAINZ

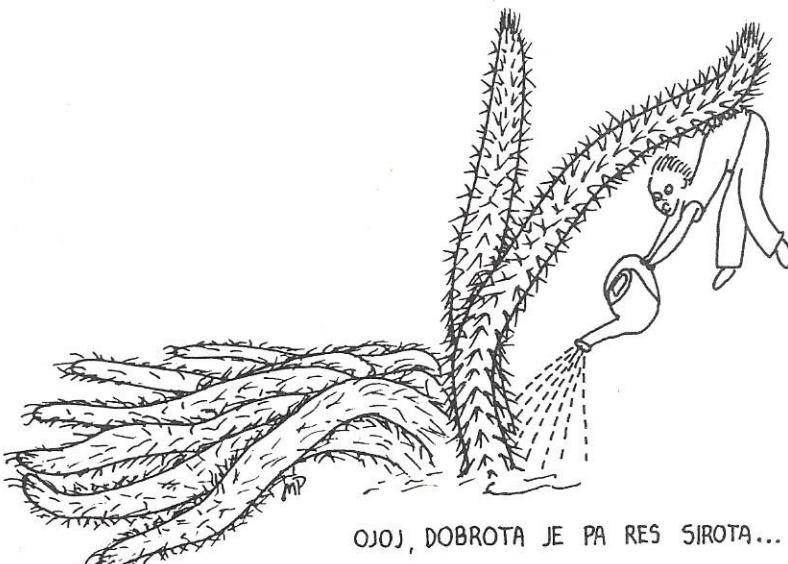
Precejšno je število vrst med tako imenovanimi "zelenimi" grmičasto razraščajočimi echinocereusi, ki jih spremlja zelo slab glas zaradi njihove lenobe v cvetnosti. To pa na vsak način ne bi

mogli reči za Echinocereus pentalophus in njegove številne različice, ki se že v najzgodnejši mladosti izkažejo v cvetenju. Sama rastlina po sebi v stanju brez cvetov je zelo neugledna, sestoji se iz številnih 4 - 5 rebrastih polegajočih se izrastkov, zato naj bo posajena v široke skodelice, saj tudi v njeni domovini lahko brez truda najdemo velike, tudi stokrake kolonije. Prekrasni cvetovi, ki dosežajo tudi do 8 cm v premeru, tako da prekrijejo celo telo rastline, so zelo obstojni in ni redkost, da se zadržijo tudi do teden dni.

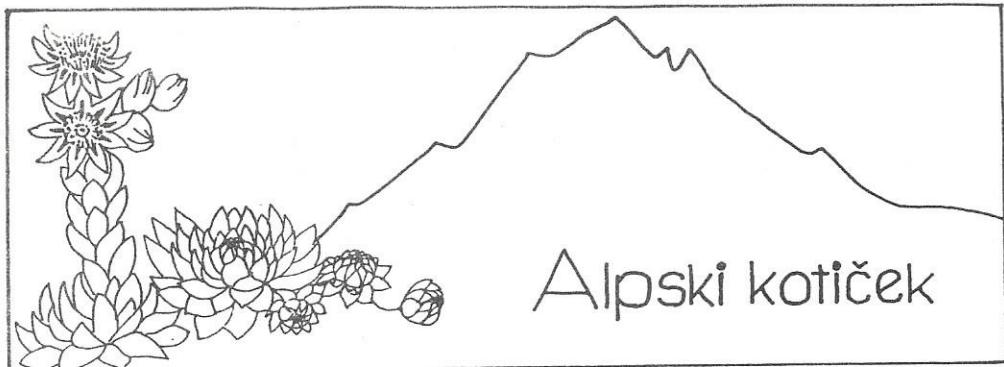
Echinocereus pentalophus

Številni gojitelji "zelenih" echinocereusov čakajo zaman na njihove cvetove, ker ne vedo, da je pogoj za to popolna suša v času zimskega mirovanja v svetlem in dokaj hladnem prostoru. Šele ko opazimo cvetne popke, začnemo previdno škropiti, pozneje pa dodajamo veliko vode z dodatkom gnojila. Če nič drugega, sonce bo naredilo tudi iz najbolj lene rastline čudež. Vsajeni naj bodo v prepusten ilovnato peščen substrat.

Stanko Piskač

OJOJ, DOBROTA JE PA RES SIROTA...

Alpski kotiček

NETRESKI NA NASIH TLEH

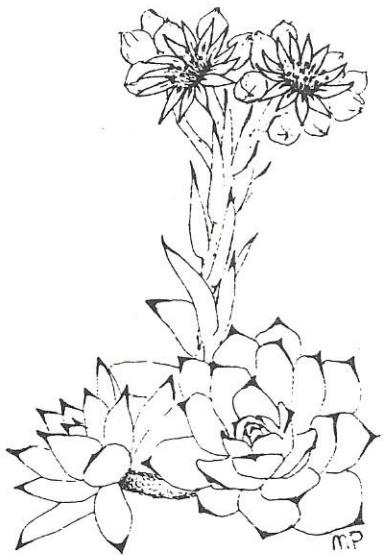
O netreskih ne moremo reči, da so morda redke in мало poznanе rastline. Poznamo jih v naravi, gojimo na vrtovih in v rastlinjakih. V našem biltenu je bilo o njih že več izčrpnih člankov. Spregovorili bi le pregledno o tistih, ki samoniklo rastejo na naših tleh.

Netreske poznamo kot rastline sončnih gorskih trat, melišč in skalovja. Zelo skromni so. Rastejo na pustih, peščenih tleh, da so le odcedna. Tembolj pa so zahtevni za čimveč svobodnega svetlega neba nad seboj.

Zelo radi se križajo tako, da imamo našteto vrst, podvrst in sort. Poleg tega se prilagajajo pogoju rastišča, kar se odraža na dodatnih spremembah velikosti, oblike in posebej še barve. Barve se spremenljajo tudi z letnimi časi. So pravi barvni simfoniki. Posebno spomladis, od aprila do junija, odprejo bogate barvne intervale od svetlo rumenozele do sivo modrikaste, od bledo rumene do temno okraste, od rdeče rjave do temno škrlatno vijolične. Nekaterim zažarijo rdeče rjave konice listov, spet drugim temno rdeče dno listne rozete. Na skromnih tleh se v sončnem objemu razigrajo v umetnike življenja. Tako je njihovo botanično ime *Sempervivum*, kar pomeni vedno živ, kar pravšno.

V Sloveniji imamo tri samorasle vrste netreskov, opisane v Mali Flori Slovenije. To so navadni, schottov in srhkodlakavi netresk, ki jim moramo prišteti še naš ponos, v novejšem času odkriti slovenski endemit Juvanov netresk. Oglejmo si jih po vrsti:

1. *Sempervivum tectorum* L. = navadni netresk

Sempervivum tectorum

uheljnik. Ime strešnik - prav tako kot ime netresk - se nanaša na ljudsko vero, da varuje hišo pred strelo, če raste na strehi. To je veljalo predvsem za nekdanje slannate strehe. Ime uheljnik pa govori o zdravilni moči te rastline. V ljudskem zdravstvu je netresk uporabljen v zdravilne namene, med drugim tudi pri vnetju ušes. Odtod rastlini ime.

2. *Sempervivum schottii* Baker (*S. tectorum* L. subsp. *Schottii* Baker Wettst. J.) = schottov netresk

Rastlina se ne razlikuje odsti od navadnega netreska. Listna rozeta je manjša in gostejša, do 8 cm premera. Listi se polagoma zožijo v konico, ki je škrlatno obarvana. Cvetovi so zvezdasto razprostrti, rožnatordeči ali škrlatni. Čašnih in venčnih listov je 12 - 16, so celorobi in po robu žlezastodlakavi. Cvete od julija do septembra. Razširjen je predvsem v mediteranskem predelu Slovenije od Čavna in Nanosa do Slavnika, redkeje drugod. Znan je tudi v dolini Trebuše in v montanskem pasu Julijskih Alp.

3. *Sempervivum hirtum* Juslen = srhkodlakavi netresk

Ta netresk nekateri strokovnjaki prištevajo v poseben rod *Jovibarba* in ga imenujejo netreskovec. Rastlina ima kroglaste

Značilne zanj so velike listne rozete do 14 cm v premeru. Široki mesnati listi so na koncu naglo zoženi v konico. So modrikasto zeleni, ob robu včasih rdečkasti. Po površini so goli, ob robu pa dlakavi. Cvetno steblo je visoko do 50 cm in nosi bogato, razvejano socvetje. Cvetovi so zvezdasto razprostrti, do 25 mm premera, rožnate ali škrlatne barve. Čašnih in venčnih listov je 12 - 16. So celorobi, po robu žlezastodlakavi. Cvete od julija do septembra. Rozeta, ki požene cvet, odmre kot pri netreskih nasploh. Navadni netresk raste na slabo bazičnih ali zmerno kislih odcednih tleh. Najdemo ga v srednjem visokih in visokih legah od Pirenejev do Balkana ter v zahodni Aziji.

Poznamo več domačih imen ter rastline, od katerih sta posebno zgovorni strešnik in

rastline, od katerih sta posebno zgovorni strešnik in

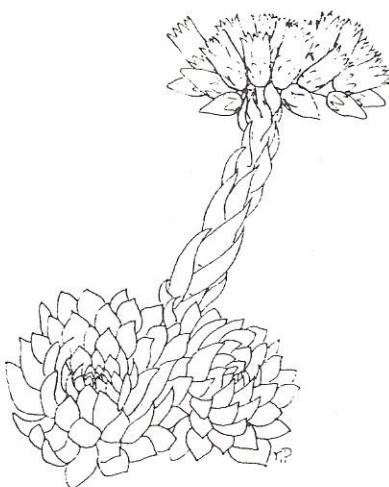
listne rozete, ki so zvezdasto razprte. Listi so priostreni in po robu žlezastodlakavi. Cvetovi so bledorumeni in zvonasti. Čašnih in venčnih listov je po šest. Venčni listi so po robu resasti. So dvakrat daljši od čašnih listov. Rastlina cvete avgusta in septembra. Rastišče rastline so skalovje in prisojna kamnita pobočja predvsem na Štajerskem in Dolenjskem, od Kamniških Alp do Gorjancev in Kozjanskega.

4. *Sempervivum juvanii* = Juvanov netresk

O Juvanovem netresku smo v našem biltenu že brali v iz-črpnem članku izpod peresa njegovega odkritelja prof. dr. Vinka Strgarja. Rastlina je bila opisana kot nova vrsta 1.1971 in imenovana po Francu Juvanu, slovenskem botaničnem strokovnjaku. Juvanov netresk je precej podoben wulfenovemu netresku (*S. wulfenii*), ki pa v Sloveniji ne raste. Značilni

zanj so zlatorumeni zvezdasti cveti premera do 3 cm, ki so zunaj žlezasto puhesti. Venčni listi so trikrat daljši od časnih in imajo pri dnu škrlatno liso. Cvetno steblo je tudi žlezasto kuštravo. Listi so goli, le po robu žlezasto dlakavi. Cvete julija in avgusta. Juvanov netresk ima liste poraščene z žlezastimi dlačicami ne le po robu, ampak tudi na zgornji in spodnji strani. Raste na apnenčevu kremenčevih peščenjakih v višini 500 - 850 m na Donački gori in sosednjem Reseniku.

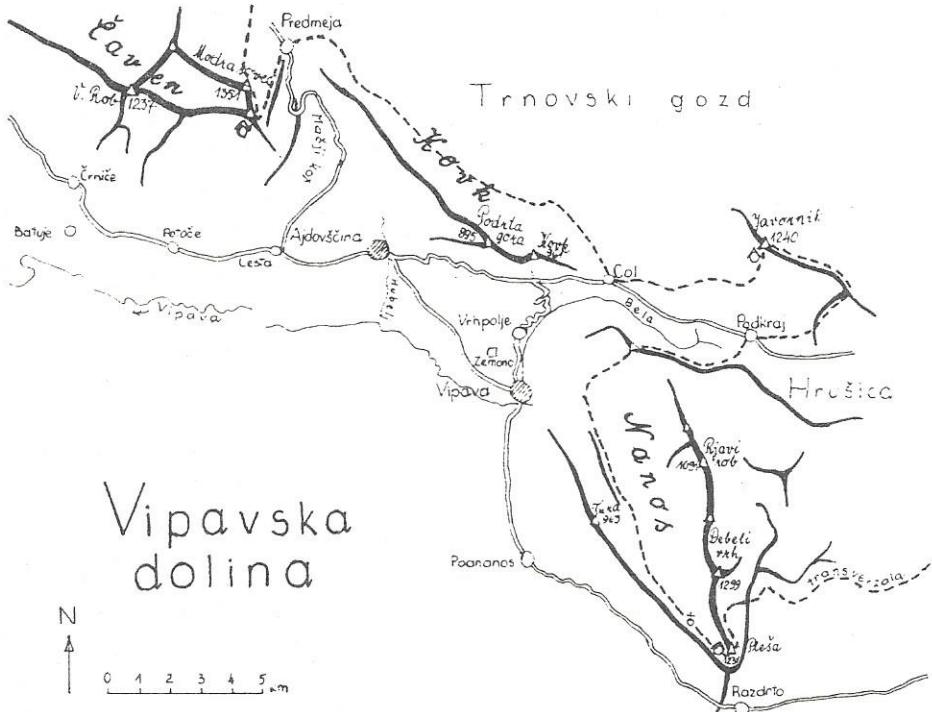
Na kratko smo pregledali v Sloveniji rastoče netreske in njihove posebnosti. Se bolj jih bomo spoznali, če se bomo srečali z njimi tam, kjer rastejo. Naj še povem, kako jih je spoznaval neki vnet botanik. Netresk je imel stisnjen v herbariju. Po več letih pa ga je vzel iz herbarija in ga posadil. In netresk - je začel spet rasti! Kot bi hotel reči: ne damo se!

Sempervivum hirtum

Marija Prelec

PÖHAJKOVANJE PO VIPAVSKEM

Če vam je všeč, pojdimo gledat, kje rastejo netreski na Vipavskem. Vipavska dolina je bila vedno znana po vipavcu in burji, zdaj pa se menda spreminja v eno naših žitnic. Tudi prav. Globoka in rodovitna zemlja te doline je nastala iz kamnin, ki jim geologi pravijo fliš in so značilne za velik del jadranskega primorja pri nas in v Italiji. Fliš je kamnina, ki jo sestavljajo menjajoče plasti finega peščenjaka in laporja. Pri preparevanju nastane iz nje prst, ki ima precej glinastih sestavin, vendar ni pretežka, saj jo rahlja primerna količina peska. Zemlja je prav idealna za kmetijstvo in vrtnarstvo. Prištejmo še primorsko klimo in regulirano reko Vipavo in zlato klasje lahko uniči le še toča.

No, dovolj smo se razgledali po Vipavski dolini. Kdor ima morda namen prirediti ohjet, naj ostane v starinskem dvorcu Zemono blizu Ajdovščine, ostali pa z menoj! Od Zemono gremo do vasi Vrhpolje, ki je nekoliko dvignjena nad dolino. Vipavska klima ima pač močno zaščito pred mrazom v treh gorskih hrbitih Nanosa,

pobočja obsežne planote Trnovskega gozda in Hrušice. Vrhopolje in še nekaj sosednjih vasi leži na začetnih vzpetinah pod Kovkom.

Tu mimo vodi starodavna in še vedno aktualna pot čez Col proti vzhodu. Zgodovinarji vedo povedati, da je v sosednji vasi Vrhopolje v četrtem stoletju našega štetja potekala bitka, usodna za takratno rimske cesarstvo. Vodil jo je rimski cesar proti svoji opoziciji. Cesar je sicer s svojo najeto vojsko zmagal, ker mu je prišla v pomoč nenačna močna burja, kot je zapisano v starih rimskih zapisih, vendar je cesarstvo po njegovi smrti razpadlo v vzhodno in zahodno. Menda nisem s tem povedala nič, kar ne bi že vedeli, razen da ima tudi burja kaj pri tem.

Zdaj ste pa že nestrpni, kajne? Pustimo torej Vrhopolje z njeno zgodovino in se povzpnimo gor na Kovk. Nad vasjo pelje stezica, ki ji domačini pravijo Sončnica in v majhnih ključih pripelje po strmini hitro na vrh. Stezica gre po skalovju značilnega kraškega apnenca, vsega zbrazdanega in izvotljenega od vode. Drevja ni dosti, več je grmovja in robidovja. Sonce se upira v pobočje z vso močjo in grmički bogato cvetočega žepka prav omamno dišijo. Toda pazite! Modrasi se tu počutijo kot doma. In če jim stopiš na rep, nimajo navade mijavkati, ampak kar usekajo.

Pošteno prepoteni smo končno le na robu kamnite gore Kovka. Kakšen razgled je tu po dolini in naprej proti morju! Vse okrog nas pa nič drugega kot kamnita gmajna. Če se malo sprehodimo po robu te gmajne, bomo kmalu zagledali na štrlečih skalah in kupih kamenja vse polno netreskov. Kot kakšni kraljeviči sedijo na tleh in se s svojimi škrilatno rdečimi cveti razgledujejo okrog. Kraj je kot bi bil pogreznjen v nebo. Tu se vam lahko primeri, da udari strela z jasnega. Meni se je. Bilo ni nikjer oblačka po vsem širnem nebu, samo sonce, vročina in tisto poletno žužnjanje vseh mogočih žuželk. Nenadoma pa s silnim gromom udari strela. Ob blisku šele se je tudi meni poblikalo, da le mora biti oblak nekje blizu. Bil pa je tako prihuljeno modrikasto prosojen, da ga ni bilo mogoče ločiti od neba. Seveda je streli sledila izdatna ploha.

V druščini strel in modrasov se netreski prav dobro počutijo. Tudi zime jim ni mar, ko jih liže ledena burja, ki se tu čez spušča v dolino in za svoj špas pomete cesto nadležnih avtomobilov. Malo divje je tu, le za močne značaje. In taki so netreski.

Če vam je divjine dovolj, se je treba potruditi do Cola, odkoder vodi cesta nazaj v dolino, v drugo smer pa proti Postojni. Lahko pa naredite zanimivo planinsko turo bodisi do vrha Nanosa, bodisi na Čaven, saj tu mimo vodi slovenska transverzala. Pa srečno!

Marija Prelec